

ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ

УДК 616.98:578.828]-073.524:577.125.8

В.Н. Козько, Е.В. Юрко, А.П. Черкасов, М.И. Краснов, А.О. Соломенник,
Е.И. Мозиленец, А.А. Кузнецова, А.В. Гаврилов*

Харьковский национальный медицинский университет

*Областной центр профилактики и борьбы с ВИЧ/СПИДом, г. Харьков

**ЛИПИДНЫЕ НАРУШЕНИЯ У ВИЧ-ИНФИЦИРОВАННЫХ ПАЦИЕНТОВ
И ИХ КЛИНИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ**

Обследовано 138 больных с разными клиническими стадиями ВИЧ-инфекции. Установлено существенное увеличение уровня триглицеридов, снижение показателей общего холестерина и липопротеидов высокой плотности. Корреляционным анализом установлена связь между количеством CD4-клеток и уровнем дислипидемии.

Ключевые слова: ВИЧ-инфекция, липиды, метаболические нарушения.

В последние годы ВИЧ-инфекция приобрела глобальное значение для системы здравоохранения. В мире насчитывается 33,2 млн ВИЧ-инфицированных пациентов, из которых 1,5 млн проживает в Восточной Европе и Азии. В Европе отмечается рост заболеваемости за счёт увеличения темпов роста эпидемии в странах Восточной Европы. Несмотря на проводимые профилактические мероприятия в отношении предотвращения распространения ВИЧ-инфекции, в Украине сохраняются высокие показатели заболеваемости [1].

С появлением высокоактивной антиретровирусной терапии (АРТ) в 1996 г. у ВИЧ-инфицированных больных появилась возможность приостановить прогрессирование заболевания. После широкого внедрения АРТ в клиническую практику отмечается снижение летальности, связанной со СПИДом [2]. АРТ является основной составляющей лечения ВИЧ-инфекции как в Украине, так и в других странах Европы [2, 3]. Применение данной терапии существенно улучшает состояние больного. В то же время такое лечение связано с побочными эффектами, одним из которых является развитие дислипидемии.

Частота нарушений липидного обмена у ВИЧ-инфицированных пациентов, получающих АРТ, достоверно выше, чем в целом в популяции [3, 4]. Назначение АРТ проводится пожизненно, и поэтому изменения в липидном обмене у ВИЧ-инфицированных пациентов вызывают интерес с точки зрения отдалённых последствий [5, 6]. У пациентов на фоне АРТ могут развиваться дислипидемия, инсулинорезистентность и липодистрофия [7, 8].

Целью данного исследования было изучение липидного спектра у ВИЧ-инфицированных пациентов в зависимости от АРТ.

Материал и методы. Обследовано 138 ВИЧ-инфицированных больных, которые находились на лечении в Харьковской областной клинической инфекционной больнице и Областном центре профилактики и борьбы с ВИЧ/СПИДом г. Харькова. Мужчин было 76 (55,1%), женщин – 62 (44,9%), в возрасте 22–45 лет, средний возраст пациентов – (31,2±5,5) лет. Обследованных при назначении АРТ разделили в зависимости от клинической стадии заболевания на три группы. Клиническая стадия II была установлена у 17 (12,3%) больных, III – у 82 (59,4%) и

© В.Н. Козько, Е.В. Юрко, А.П. Черкасов и др., 2012

IV – у 39 (28,3 %). У всіх пацієнтів изучали клініко-біохімічні, імунологічні показателі і вірусну навантаження ВІС перед початком терапії і в динаміці згідно діючим клінічним протоколам [9, 10]. Показателі ліпідного обміну в сировотці крові ВІС-інфікованих хворих до початку терапії і в час лікування визначали методом кольорового комплексу (тест-система Biosystems, Іспанія). Визначали рівні загального холестерину (ОХС), тригліцеридів (ТГ) і ліпопротеїнів високої щільності (ЛПВН). Показателі ліпопротеїнів дуже низької щільності (ЛПОНП) і ліпопротеїнів низької щільності (ЛПНП) визначали шляхом пересчёта за формулою Friedewald, 1972. Визначали коефіцієнт атерогенності (КА) і співвідношення ЛПНП/ЛПВН. Тридцять здорових добровольців в віці 22–44 років склали контрольну групу.

В залежності від показателів CD4⁺-лімфоцитів всі хворі були розділені на чотири групи. В 1-ю групу увійшли хворі з рівнем CD4⁺-лімфоцитів < 50 кл./мкл, в 2-ю, 3-ю і 4-ю групи – хворі з рівнем CD4⁺ 51–199, 200–350 і більше 350 кл./мкл відповідно.

Отримані результати оцінювали методами варіаційної статистики з використанням t-критерію Стьюдента і χ^2 Пірсона [9]. Довірливий інтервал складав 95 %. Кореляційний аналіз виконаний з метою оцінки зв'язів між показателями ліпідів крові, рівнем CD4⁺-лімфоцитів і розвитком опортуністических інфекцій.

Результати і їх обговорення. При аналізі клінічної стадії захворювання згідно критеріям класифікації СДС (1993) категорія В була встановлена у 41,3 % хворих, категорія С – у 58,7 %. До початку протівовірусного лікування більшість ВІС-позитивних пацієнтів (68,8 %) мали рівень CD4⁺-лімфоцитів нижче 200 кл./мкл (табл. 1). Опортуністическі захворювання відзначалися у 121 пацієнта. В 17 випадках захворювання мало бессимптомне клінічне течення. У 87 % хворих відзначалися наступні опортуністическі захворювання: туберкульоз, пневмоцистна пневмонія, токсоплазмоз головного мозку, цитомегаловірусна інфекція (CMV), вірус простого герпеса (HSV), вірус Епштейна-Барр (EBV)

і варіцелла-зоістер вірус (VZV-інфекції), саркома Капоші.

Таблиця 1. Клінічна характеристика обстежуваних пацієнтів

Характеристика хворих	Абс. ч.	Отн. показатель, %
Клінічна стадія за СДС (1993)		
категорія А	17	12,3
категорія В	57	41,3
категорія С	64	46,4
Рівень CD4-лімфоцитів, кл./мкл		
<200	95	68,8
200–500	43	31,2

Результати дослідження ліпідного спектра крові свідчать про те, що у ВІС-інфікованих пацієнтів підвищується рівень ТГ в сировотці крові, коефіцієнт атерогенності ($p < 0,05$), співвідношення ЛПНП/ЛПВН, в той час як рівні ЛПВН і ЛПНП залишаються нижче контрольних значень ($p < 0,05$), табл. 2.

У ВІС-інфікованих пацієнтів переважала гіпертригліцеридемія (більше 1,15 ммоль/л), вона відзначалася у 63,8 % (88) хворих проти 3 % в контрольній групі ($p < 0,05$). Гіпохолестеринемія (ниже 3,05 ммоль/л) відзначалася частіше у ВІС-інфікованих (61,6 %; 85 пацієнтів) в порівнянні з 2 % у осіб контрольної групи ($p < 0,05$). Співвідношення ЛПВН (ниже 0,97 ммоль/л) було виявлено у 58,7 % (81) хворих, в контрольній групі у 1 %. При ВІС-інфекції відзначалося також зниження ЛПНП (ниже 1,60 ммоль/л) у 60,9 % (84) хворих, в той час як такі зміни відзначалися в контрольній групі тільки у 2 % осіб ($p < 0,05$). Частота розвитку гіпотригліцеридемії, гіперхолестеринемії і підвищення рівнів ЛПВН і ЛПНП у хворих достовірно не відзначалися від аналогічних показателів контрольної групи.

При аналізі ліпідного спектра сировотки крові ВІС-інфікованих хворих в залежності від рівня CD4⁺-кліток було встановлено, що рівень ТГ був достовірно вище у пацієнтів 1-ї групи. Відзначалася залежність між показателями CD4⁺-лім-

Таблиця 2. Сравнительная характеристика показателей липидов у пациентов с ВИЧ-инфекцией и контрольной группы (M±m)

Показатель	Группы				контрольная (max - min)
	1-я	2-я	3-я	4-я	
ХС, ммоль/л	2,12±0,09 p<0,001*	2,71±0,11 p<0,002*	3,0±0,13 p<0,05*	3,62±0,1	3,51±0,08 (4,60–2,30) p>0,05
ТГ, ммоль/л	2,51±0,12 p<0,001*	1,91±0,09 p<0,04*	1,5±0,08 p<0,05*	1,02±0,09	0,78±0,06 (1,70–0,40) p<0,05
ЛПВП, ммоль/л	0,58±0,09 p<0,005*	0,76±0,1 p<0,05*	0,81±0,09 p<0,05*	0,89±0,1	1,14±0,03 (1,46–0,84) p<0,05
ЛПНП, ммоль/л	1,23±0,12 p<0,001*	1,58±0,1 p<0,001	1,82±0,1	1,90±0,1	2,02±0,07 (3,04–1,11) p<0,05
ЛПОНП, ммоль/л	–	–	–	–	(0,78–0,18) p>0,05
КА, усл. ед.	2,79±0,09 p<0,05*	2,51±0,09 p<0,05*	2,71±0,08 p<0,05*	3,06±0,1 p<0,001*	2,14±0,09 (3,34–0,92) p<0,05
ЛПНП/ЛПВП, усл. ед.	2,10±0,06 p<0,001*	2,07±0,1 p<0,001*	2,24±0,1 p<0,001*	2,14±0,2 p<0,005*	3,80±0,26 (7,44–1,36) p<0,05

* Достоверно по сравнению с контрольной группой.

фопитов и выраженностью гипертриглицеридемии. Уровень ХС также зависел от уровня CD4⁺-клеток (табл. 2).

При оценке липидного спектра в зависимости от наличия клинических симптомов оппортунистических заболеваний было установлено, что выраженность липидных нарушений напрямую зависела от клинической стадии заболевания, уровня CD4⁺-клеток и наличия оппортунистических инфекций. У больных отмечалось снижение показателей ЛПВП, ХС и повышение ТГ. Наиболее значительные изменения наблюдались у больных с уровнем CD4⁺-клеток ниже 50 кл./мкл. Коэффициент атерогенности был выше нормы у пациентов всех групп (p<0,05), в то время как наиболее высокие показатели отмечались у больных 4-й группы.

При проведении корреляционного анализа была установлена прямая связь между степенью повышения ТГ, уровнем CD4⁺-клеток и наличием оппортунистических заболеваний (1-я группа – r=0,642, p<0,05; 2-я группа – r=0,6, p<0,05). Уровень ЛПВП зависел от количества CD4⁺-клеток (r=0,532, p<0,05). Не было отмечено связи между показателями ТГ, ЛПНП и уровнем CD4⁺-лимфоцитов (r=0,042, r=-0,032 соответственно). Показатели соотношения ЛПНП/ЛПВП и коэффициента атерогенности коррелировали с уров-

нем CD4⁺-клеток (r=0,635, r=0,532 соответственно, p<0,05).

Результаты исследования свидетельствуют о необходимости глубокого изучения процессов, участвующих в патогенезе нарушений липидного метаболизма у ВИЧ-инфицированных больных. Актуальность данной проблемы связана также с тем, что назначение АРТ ВИЧ-инфицированным больным приводит к развитию метаболических нарушений [4–8]. Возможно, снижение ХС и повышение ТГ у больных с низкими показателями CD4⁺-клеток обусловлено процессами катаболизма, но не исключаются и иммунологические реакции, участвующие в развитии данного процесса, что требует дальнейшего изучения. В частности TNF-α стимулирует пероксидацию липопротеидов у больных ВИЧ-инфекцией [11].

Таким образом, у ВИЧ-инфицированных больных отмечается в зависимости от клинической стадии заболевания повышение в крови уровня ТГ, снижение ХС и ЛПВП. Поэтому при назначении антиретровирусной терапии необходимо учитывать степень нарушения метаболизма липидов. Принимая во внимание пожизненный характер назначения антиретровирусной терапии, следует помнить об отдаленных последствиях нарушений метаболизма липидов.

Список литературы

1. Mocroft A. Changes in cause of death among HIV positive subjects across Europe / A. Mocroft, R. Brettle, O. Kirk // AIDS. – 2002. – № 12. – P. 1663–1673.
2. ART Cohort Collaboration. Prognostic importance of initial response in HIV-1 patients starting antiretroviral therapy: analysis of prospective study / G. Chene, J. A. Sterne, M. May [et al.] // Lancet. – 2003. – Vol. 362. – P. 679–686.
3. Tarr P. E. Dyslipidemia in HIV-infected individuals: from pharmacogenetics to pharmacogenomics / P. E. Tarr, M. Rotger, A. Telenti // Pharmacogenomics. – 2010. – Vol. 11, № 4. – P. 587–594.
4. Das S. HIV and increased risk of cardiovascular diseases / S. Das // Sex Health. – 2005. – Vol. 2, № 4. – P. 219–221.
5. Risk of premature atherosclerosis and ischemic heart disease associated with HIV infection and antiretroviral therapy / L. Calza, R. Manfredi, D. Pocaterra, F. Chiodo // J. Infect. – 2008. – Vol. 57. – № 1. – P. 16–32.
6. Tarr P. E. Toxicogenetics of antiretroviral therapy: genetic factors that contribute to metabolic complications / P. E. Tarr, A. Telenti // Antivir. Ther. – 2007. – Vol. 12, № 7. – P. 999–1013.
7. Mallon P. W. Pathogenesis of lipodystrophy and lipid abnormalities in patients taking antiretroviral therapy / P. W. Mallon // AIDS Rev. – 2007. – Vol. 9, № 1. – P. 3–15.
8. Наказ № 182 МОЗ України від 13 квітня 2007 р. Клінічний протокол діагностики та лікування опортуністичних інфекцій і загальних симптомів у ВІЛ-інфікованих дорослих та підлітків.
9. Наказ № 658 МОЗ України від 04.10.2006 р. Клінічний протокол антиретровірусної терапії ВІЛ-інфекції у дорослих та підлітків.
10. Лапач С. Н. Статистические методы в медико-биологических исследованиях с использованием Excel / С. Н. Лапач, А. В. Чубенко, П. П. Бабич. – К. : МОРИОН, 2000. – 320 с.
11. Chanu V. Lipid disorders in patients with HIV-induced diseases / V. Chanu, P. Valensi // Presse Med. – 2005. – Vol. 34. – P. 1087–1094.

В.М. Козько, К.В. Юрко, О.П. Черкасов, М.І. Краснов, Г.О. Соломенник, О.І. Могиленець, А.А. Кузнецова, А.В. Гаврилов

ЛІПІДНІ ПОРУШЕННЯ У ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ХВОРИХ І ЇХ КЛІНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Обстежено 138 хворих з різними клінічними стадіями ВІЛ-інфекції. Встановлено суттєве зростання рівня тригліцеридів, зменшення показників загального холестерину і ліпопротеїдів високої щільності. Кореляційним аналізом встановлений зв'язок між кількістю CD4-клітин і рівнем дисліпідемії.

Ключові слова: ВІЛ-інфекція, ліпіди, метаболічні порушення.

V.N. Kozko, K.V. Iurko, A.P. Cherkasov, M.I. Krasnov, A.O. Solomennic, E.I. Mogilenets, A.A. Kuznetsova, A.V. Gavrilov

LIPID DISORDERS IN HIV-INFECTED PATIENTS AND THEIR CLINICAL SIGNIFICANCE

138 patients with different clinical stages of HIV-infection were investigated. Significant increasing of triglycerides level and decreasing of general cholesterol and high-density lipoprotein were found. Correlation analysis revealed connections between CD4-count and level of dyslipidemia.

Key words: HIV-infection, lipids, metabolic disorders.

Поступила 19.04.12